

ինչպիսի ամբաստանութեամբ յիշեալ երիտառաբարդ արարողեցան ի նիկոսէ. տեղեկադրեցէք մեզ մանրամասնաբար և ճշգրտութեամբ. Բայց մեր Ապօղոսեան խմբակն, ագի ի բռնին, գուն կը գործէ, յուսահատական ամեն ջանք ու ճիգեր կը թափէ ի խափան քննութեանց. Զի ամեն ով որ չարագործ է, կատէ զայս:

Տէր-Խմբագիր. . . Մանգումէի, դուք քաջ գիտէք որ մեր խմբակն վաղուց ի վեր սովորէր յայտարարել աշխարհի ձեռն խաւարսէր Արեւելի թէ « Գողոս Ս. և կամ Գողոսեանք իրենց հին վրէժները լուծելու և կառավարական ջրջանակաց մէջ պաշտօններ հայթայթելու վաստակաւորութեամբ զինքն աշխատելու, կը մասնեն, կը վատնեն, և ինչպէս հետեւեալէս՝ և մեր անմեղ խմբակն այժմ նկատելով՝ որ Հանգստեան կիրակնօրեայ վարժարանին և հիմնադիրն և ուսուցիչքն և աշակերտքն Ապօղոսեան էին, նոյնպէս Ապօղոսեանքն և վարժարան վանից Փոխ-Վանահայր Արք. Թադէոս վարդ. և Հանգստեանութեան խորհրդոյ անդամներն, Տեառք Մ. Մկրտիչ Թէրլէմէզեան, Մարէոս Թովմատեան. Մարտիրոս Աղուանեան և այլք, որ վկայեցին յատենի պատժական ժողովոյն թէ՝ « Թադ. Խորհուրդս արդիւնց ուսուցիչներն, վասն զի անոնք Փոր. Թուգալեանի անհնազանդ և անպատկառ աշակերտներն էին, որ գուցե չգիտէին հանգստեան վրէժն 600 ամեայ հաւատարմութիւնը արատաւորելու լինէին. » մեր լուստեանց խմբակս այս սոսկալի իրողութիւններ նկատելով և քաջ խելամաղելով թէ իր կործանման պատճառն ինք և միմիայն ինքն է, այժմ ինկած է մի անօրինակ որքան անել Լաբիբիւթի մէջ, ուր շատապէ տաղանայի և աղէտի տա-

րակուսի պատեր պաշարեր են զինք. Որովհետեւ եթէ ամեն իրողութիւններ ստուգութեամբ գրէ եւ յանձնէ, ինքն իր առականքը յայտնած կը լինի աշխարհի, բայց եթէ արքն ճգնի վարագործել ևս՝ անկարող է. քանզի Հայրապետ էֆ. Խանճեան, Առանապետ Գաղ. Ժո. զովոյ, այլևս վերջնական յայտարարութիւնն ըրած է ամսոյս 23ի նախին մէջ թէ՝ « Ս. Հայր, այժմ երբ է որ այսքան տարիներէ ի վեր ճշմարտութիւնն ու արդարութիւնը հաւածուին այսպիսի նենգաւոր խմբակէ մը. եթէ դուք զլանաք, ըստ բարձր հրամանի Վեհապետեան Ս. Հոր Հանգուսնեան կիրակնօրեայ վարժարանի խնդիրն մանրամասնաբար քննել հրապարակաւ և տեղեկագրել առ Ամեն. Ս. Պատ. Բարձր Հայրն, այլևս ոչ մեք մուտք պիտի գործենք Առաջնորդարանս, և ոչ իսկ Ձեր Սրբազնութիւնն: » Այսպէս ահա, Տէր-Խմբագիր, ճարպիկ աղուաններ չորս ոտներով կնկնին ի թակարթ, խոստանալով գրել ձեզ տեղի ունենալիք իրողութիւններն ամենայն ճշգրտութեամբ իր խորին յարգանքներն և յնորհակալութիւններն կը մատուցանէ Ձեզ Ձերդ.

Վ. Ս. ՆԱՆՎԱՆ
Վասն 27 յունվար 1887

Յ. Գ. Յաւ ի սիրտ լսեցինք որ մեր կուսակալ Համբարձումեան, որ վաղուց ի վեր հիւանդ էր, իր մահկանացուն կնքած է այս գիշեր, ժամ 3ին. յուղարկաւորութեան հանգէսն սկսաւ ժամ 7ին և վերջացաւ 8ին. անհուն բաղմունքի ներկայ էր տխուր հանդիսին:

ՆՈՅՆ

ՍՈՆ ԻՆՍՆ
Մանուկ Բարազեանըն Բուսիտ տէվէթի թէպատարնտան Յովհաննէս Յակոբովա օլան տիւեռնու

մահ քիւմէսին թէպիտէսի իչին, պուշտան ագաւմ մէվգբի միւղա. երտէսէ գօնուլան Օրթա քէօյտէ Գարապաղ սօգաղընտա 47 նիւմէրօ իլէ մուրագգամ՝ տէօրթ օտա վէ պիր սուֆաեը հալի պիր պապ քէօք իլէ, տէրտէսթի ինչա պուլունան իքի պապ խանէեի միւհ. թէվի, աթիգ 68 վէ ճէտիտ 25 տէօ. նիւմ մըգաբը թարլատա, մէտ. եռնու մէրգուսուն միւթէսարրթ օլտուղու նըսթ հիսսէսի, Օսմանը իրտաը եիւզ զուրուշ հիսապր իլէ 5500 զուրուշտա թալիպի էօհաէ. սինտէ գալմըշ, վէ թարիի իլան. տան իթիպարէն 31 կիւնէ, եանի կէլէճէք մարտըն երկիրմինճի ճիւ. մաս կիւնիւ սաաթ օնա գառար եիւղաէ պէշ գամմ գապուլ օլուն. մասը, վէ զիքր օլունան եէվմ ու սաաթտա սօն միւղալիտէսի պիլիճ. րա գարաբը գաթիսի վիրիլէրէք, թալիպի իւհաէսինէ կէչիրիլմէսի մուգարէր պուլունմուշ օլտուղուն. տան, վէ անտէն ոսնրա հէրնէ գամմ վուգու պուլուր իսէ գապուլ օլուն. մտեհաղընտան, մէղքիւր հիսսէ. եէ եիւղտէ պէշ գամմը իլէ թալիպ օլանլարըն, վէ տահա գիւնաթ մա. լիւմաթ ալմադ իսթեքէնլէրին, միւտտէթի մէրգուսէ գարֆընտա մահքէմէյի թիճարէթ իճրա տա. յիրէսինէ միւրաճաաթ իլլէմէլէրի, վէ եէվմ ու վագթը մէղպուրաէ մահքիլի մէղքիւրտէ հալըր պուլունմալարը իլան օլունուր:

17 յուլայիս 1303

UNE PRIME UNIQUE
ԵՆԿԵԱՆԷ ՊԻՐ ԻՐԲԱՄ

Ատէթ օլմաշ աուր, հէր օէնէ, զաղէթաճըլար, քէնտիլէրին եէնի ապօնէլէրինէ պիրէր միւթիտ իք. րամ իրալ իտէրլէր:

Սէնէվի գըլմէթի 22 ֆրանգ օլուն, վէ հէր նիւսիսէսինին 12 սա.

հիթէսի րէսիմէր իլէ միւղէյէն պուլունան Գուրիէ Ծրանսէ իլլիւս. թրէ նամ րէսիմի զաղէթա, քէն. աի եէնի ապօնէլէրինէ թօհաթ պիր իքրամ կէօնտէրմէքիք ֆիքրինի, ետ. նի Բասթիլլ ժէրօտէլլէրտէն իւշեր գուլու իրալ իլլէմէլլիկի տիւ. շիւնմիւշ տիւր:

Մէղքիւր Բասթիլլէրին պէհէր գուլուսունուն գըլմէթի պիրէր պուշտ ֆրանգ օլտուղունտան, տիւէք տիր քի մէղքիւր զաղէթա. նըն սէնէվի ֆիւհաթը 171 ֆրանգ օլունմիւշ օլմաղտա տըր:

Սըհէթէ տալիւր պիր իքրամ ի. տիլմէլլիք սուրէթի իլք տէֆա օլարագ կէօրիւլմիւշ տիւր, վէ պի. նաէն ալէյհ տիւէք տիր քի, մէղքիւր զաղէթա, մէղքիւր Բասթիլլէրին միտէնէ եօլարա տալիւր օլուն մէնֆաթը քէսիլէսինի պիլ. աիլինաէն, քէնտի ապօնէլէրինին սըհէթէլլէրինէ տալիլ խըմմէթ իթ. միւշ օլմաղտա տըր:

Իմաի, Գուրիէ Ծրանսէլին իլպու միւթիտ իհաաթընթ թէպրի իտէրիլ. Մէղքիւր զաղէթանըն պիրօսու ֆարիսաէ Սէկիէ սօղաղընտա 14 նիւմէրօտա օլուն, արղու իտէնլէ. րէ, պիրէր նիլսէսի, մէճանէն կէօնտէրիլմէքտէ տիր:

ԹԻԻՃՃԱՐԻՑԵՆԷ

(Թիւրքի յոսու շաքիւր-ընդա)

Ի Տ Խ Ս. Լ Ա. Թ

Սէրէ պուշտ	Ղուրուշ
Բուսիտ	Գըլէսի 44 — 46
Թուշա	» —
Բուսիլի վէ էալիլէն	» 40 — 46
Թէքիւրտաղ, Սամսուն	» 40 — 46
Լիպրաուր 89-80	
Կիլիս պուշտ-էլ Ալի-Ղուրուշ	» —
Ալագ վէ Բուսիտ	» —
Ուլաւ	25 1/2 — 24 3/4
Բուսիլի	» —
Լիպրաուր 87-80	

Սամսուն պուշտ	Ղուրուշ
Գըլէսի	» 21 — 23
Յիւլի	» —
Վարա վէ Գալլէր	» 21 — 22
Գալլա վէ Իպրայիլ	» —
Լիպրաուր 87-88	

Սըրէ պուշտ-էլ	Ղուրուշ
Բուսիտ	» 13 1/2 —
Գարա տէնիլ	» 14 —
Բուսիլի	» —
Լիպրաուր 86-80	

Ալի-	Ղուրուշ
Գարա տէնիլ	» 11 — 12
Բուսիտ, Բուսիլի	» —

Չուլ-	Գըլէսի 14 —
-------	-------------

Գըլէսի իւհա-էն	Ղուրուշ
Իպիտ վէ հալալիտ	» 23 —
Թէքիւրտաղ	» 23 1/2 —

Գուշ օլուն	Փարա
Ուլաւ քէօրիւ	» 58 —
Թէքիւրտաղ	» 58 —

Չուս-էն	Գըլէսի	Ղուրուշ
Որտա, Թրապըն	100 »	90 — 92
Թուշա	100 »	90 — 92
Բուսիլի	100 »	—

Նուս-էն	Փարա
Գալլէքտի	» 38 —
Սուրիլի	» 58 — 60
Չուս-էն	» 70 — 80
Չիլէ	» 80 — 65

Գըլէսի իւհա-էն	Փարա
Գարա տէնիլ	» 80 —
Սամսուն	» —

Պալ-	Փարա
Գանալըմ	» 27 —
Սամսուն	» 28 —

Սիւս	Փարա
Գալլէքտի	» —
Սուսանա վէ Իպիլի	» —
Սիւսի վէ Ատաւա	» 100 — 105
—	
Իւշիւշ	» 80 —

ՍԱՐՐԱՖԻՅԵՆ

ԳԱԼԱԹԱ ՊՕՐՍԱԹԸ

Է. Ն. Ուս. (Տ Սերբ)	
" " Փետր. 18 Գարառ.	16-
" " Փետր. 19 Գարառ.	14-39
Է. Ն. Գարառ.	16-2
" " Է. Ն. Գարառ.	14-38
" " Գարառ.	14-39
Ա. Սերբ Ինկերի Լերառ.	21-20
Բ. " " Գարառ.	16-35
Գ. " " Գարառ.	16-8
Ինկերի Լերառ.	76 30
Բարառ.	53
Հավաք. Գարառ.	20
Ա. Ն. Գարառ.	8-

ՍԳՍԻՈՆԱՐ ՖԻՆԱՆՍԸ

Գրեթե Ժեյնթալ 6 %	8-
Ուս. Ժեյնթալ 6 %	8-8
Ինկերի Լերառ.	5-25
Գրեթե Ժեյնթալ 6 %	5-20
Բարառ.	228
Հավաք. (Գարառ.)	68

Գրեթե Ժեյնթալ 100 Գարառ.	72 ֆ
Ինկերի Լերառ.	110-27
Գրեթե Ժեյնթալ Բարառ.	87-36
Բարառ.	90-24
Գրեթե Ժեյնթալ Բարառ.	51-20
Գրեթե Ժեյնթալ Բարառ.	107-53
Գրեթե Ժեյնթալ Բարառ.	98-50
Գրեթե Ժեյնթալ Բարառ.	102-
Գրեթե Ժեյնթալ Բարառ.	102-
Գրեթե Ժեյնթալ Բարառ.	21-50
Գրեթե Ժեյնթալ Բարառ.	21-
Գրեթե Ժեյնթալ Բարառ.	21-20
Գրեթե Ժեյնթալ Բարառ.	9-86

ԻՍԹԻԳՐԱԶԸ ՏԱՆԻՆԻ

Գրեթե Ժեյնթալ Բարառ.	72 ֆ
Գրեթե Ժեյնթալ Բարառ.	59-36
Գրեթե Ժեյնթալ Բարառ.	59-36

ՎԻՃԱԿ ԶՄԵԿԱԾԱԳԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆՍԸ

25 Դեկտ. 1886 Զվարճադ. Բարառ. Հայր ունին երկու վարժարան, մին ազգային, իսկ մյուսն Հայ. Միացեալ Ընկերութեան հո. վանաւորութեան ներքեւ:

Ազգային վարժարանը, որ բացուած է Իւլ-Պէյ Խաղը, բոլորովին նախնի աւանդական դրութեամբ կը շարունակուի, ունի միայն մի

դասատու, որ միանգամայն ամեն ինչ է. Ժողովուրդը լոկ ստակ տալ գիտէ, առանց արդիւնք պահանջելու, վարժարանը չունի ոչ ծրագիր և ոչ ուրիշ կանոնական ուղղութիւն մը, այլ դասատուն ինքնին կը ձեւէ ու կը գործէ, կաւան. դուրս հայերէն և թրքերէն, մասամբ ևս ֆրանսերէն, աշակերտք համոզուած են թէ՛ բառ գոյք ընելու միայն կոչուած են. իսկ ուսողութիւնը թուաբանական պարզ չորս գործողութեամբ և եթ ծանօթ է. ոչ քննութիւն կայ և ոչ կարգաւորութիւն, զի այս բաւերն օտար են աստ, ուր սովորական է տեսնել անպատեհ զեղծումներ, զորս գրեւն իսկ գուցէ տաղաւորութ պիտի պատճառէր ընթերցողաց:

Իժմախոսութիւն մ'է խոստովանիլ թէ ի գաւառս (հազուադիւրս բացառութեամբ) բոլոր ազգային վարժարանք, սոյն օրինակ աննախանձելի կացութիւն մ'ունին. դասատուք կը բռնապետեն ոչ միայն աշակերտաց (որք ստորակներ համարուած են) մարմնոյն, այլ և նոցա հոգեկան կարողութեանց վրայ. վա՛յ, հաղար վա՛յ այն աղու, որ իւր մի դասը չգիտնայ, անմիջապէս ահա խեղճին գլխուն կը թափին սարսափելի և անլուր հայհոյութիւնք, ընդ նոսին և անխայ մի գանահարութիւն, որք վեր ի վայր կը յուզեն ու կը խանգարեն նորա մտածողութիւնը:

Աշակերտք գլխիկոր ու ամօթահար կեննե դպրոցէն դուրս և բիւր ա. նէժքներ կը կարդայ, ուստեղով այլ ևս ստը չընել այն տանջարանը զոր վարժարան կանուանեն:

Իսկ Հայ. Միաց. Ընկ. վարժարանը քաղաքիս կեդրոնը կը գրաւուի որ 1880-91884 իբր գիւղային նախակրթարան շարունակուեցաւ, ունենալով դասատուներ երեքմի մի

երկու, և երեքմի երեք, որք ըստ հաճոյս կը վարէին անդ իւրեանց պաշտօն և առանց հետեւելու Միացեալ Ընկերութեան ծրագրի:

Աւելորդ է կործենք վարժարանի նոյն տեսնուած ուղղութիւնը մանրամասնօրէն գծել աստ, բաւական է ըսել թէ, աշակերտք հազիւ երկու տարին մի անգամ կը յաջողէին կարգ փոխել, շնորհիւ ծրագրան դասատուաց որք հակառակ իրենց կոչման իբր վարձկան, քսակներն միայն կը խորհէին, չմտաբերելով մինչ իսկ թէ ազգը իրենց յանձնած էր երկուհարիւրի մօտ աշակերտաց ապագան, զոր պարտաւոր էին ապահովել ճշմարիտ դաստիարակութեամբ:

Սակայն ցաւ է ըսել թէ սորա (դասատուք) տեղեկագրովք կը համոզէին զՄիաց. Ընկ. և ցոյցերով կը խօսէին Ժողովուրդը, ուրեմն ինչ կը նշանակեն Տեսչական այցելութիւնք, քանի որ միւսնոյն անկարգութիւնք և անտեղութիւնք ցարդ կը շարունակուին, որք գլխովին հակառակ են Միաց. Ընկ. ոգւոյն և նպատակին:

Զմշկածագցին յորդորմամբ և ջանիւք իւր նախորդ Ս. Առաջնորդ Հօր Գեր, Պաղճեանի, նախակրթարանը բարձրագունի վերածեց, անշուշտ միւսնոյն ժամանակ աւելի մեծ յոյսեր յինքն տածելով. իսկզբան վարժարանի մէջ բաւական բարեփոխութիւնք նշմարեցան, դասախօսական նոր մեթոտներ, հոյակապ ծրագրեր և կանոնաւոր ուղղութիւնք. (զորս գուցէ երազած իսկ չէին գաւառական դպրոցներ) այս փոփոխութիւնք նոր գարկ մը տուին կրթական գործին, Ժողովուրդը առաւել քան զկար իւր աշխատեցաւ. գոգցես ցցնելու համար թէ ինք կը ճանչնար կրթութեան յարգը, և թէ պատրաստ էր կրթուիլ, եթէ չպակսէին իրեն

հարկաւոր միջոցներ: Բայց ժողովուրդը չէր կրնար գիտնալ թէ, արդեօք Միացեալ Ընկ. ծրագրիք կը գործադրուէին, թէ՛ միշտ նոյն են դասախօսութեան ձեւերն, ինչ որ էին տեսչական այցելութեանց ժամանակ և թէ՛ դասատուք հոյակապաւորուող էին իրենց կոչման... ևն. ևն. այլ նա գոհ կը լինէր տեսնելով իւր որդւոյն ամեն օր անընդհատ վարժարան յաճախելն:

Հետեւեալով պիտի յաջողինք գաղափար մը կազմել առ Միացեալ Ընկերութեան վարժարանի դասախօսական ձեւին վրայ:

Առաւօտուն դասատուք կուգան դպրոց (որոշեալ ժամէն ուշ կամ կանուխ) և ըստ դասացոյցի դասեր կ'սկսին: Մտնենք դասարան մը:

Աշակերտք խառն ի խառն լըցուած են միմեանց վրայ, դասատուն աւելի կարեւոր գործերով (առանին մի հաշիւ, նամակ, լրագիր ևն.) զբաղած լինելուն, չուզեր տեսնել նոցա խօսիլն ու խնդրի. այսպէս մի քանի վայրկեաններ կանցնին, հուսկ ուրեմն, սթափելով իւր խոր մտածումներէն հարցում մը կուզէ աշակերտին, կը պատասխանէ, նա բայց դասատուն այն աստիճան զբաղեալ էր որ չը հասկնայով նորա զրուցածները կրկնել կուտայ և ապա ձանձրացած դասադիրքը կը յանձնէ տղու մը, որպէս զի դաս հարցնէ իւր ընկերաց, կանցնի 1/2 ժամ և գուցէ աւելի. կը սահին վայրկեաններ, ժամը կը լրանայ, զանգակին հընչումը Բ. ժամու դասի կը հրաւիրէ գաշակերտս, բայց դասատուն այնքան կը թափառի մտադրաղութեանց անհունութեան մէջ, որ չի մանար նոյն իսկ աշակերտաց դասարանէն մեկնիլ: Ահա դաս մը աւանդեցաւ:

Մտնենք մի ուրիշ դասարան: Դասատուն չգիտեմ ինչ պատճառաւ բարկացած է, արագաւորագ կերթեւեկէ դասարանին մէջ, կը վախճանք թէ մի գուցէ գորոցը փչի, աշակերտք չեն համարձակիր մինչ իսկ աչքերնին վեր առնել գիտնալու համար թէ ուր կը գընաին, վա՛յ անոր որ մի բառ սխալ արտասանէ, հայհոյանաց փոթորիկ մ'է կը փրթի դասարանին մէջ, գոռում, գոչում կըսպառնան խեղճ աշակերտին, որ բոլորովին շուարած գիտցածն ալ կը մոռնայ, և իբր մարդակերպ մեքենայ, ըստ հրամանի դասատուին, կեննէ գըրատախտակին առջեւ որպէս թէ խնդիր մը պիտի լուծէ, աշակերտը տակաւին խնդրը չհասկցած դասատուն յանկարծ կանոն, կանոն կը պօռայ, իսկ աշակերտը որ նորա լէզուէն երբեք չը հասկնար, մեքենաբար կանոն մը կըսէ, թէ և սխալ, բայց պարտաւորեալ է բան մը ըսել, որպէս զի դասատուին բարկութիւնը ալ աւելի գրգռած չլինի, և որ սակայն բորբոքած այլ և այլ պատուանդաններով կը մկրտէ խեղճ տղան, որ իբրեւ արձան պաղտորւնութեամբ ինք ալ հանդիսատես կը լինի այս ծիծաղաշարժ ներկայացման: Այս ամենը հազիւ 2-3 վայրկեան կը տևէ:

Դասատուն լաւ կատարեց իր դերը, իսկ աշակերտը կարգ մը զրօ վաստկած եղաւ նօթագրութեան տետրին մէջ:

Գիտական ճիւղերն խիստ սահմանափակ վիճակ մ'ունին, դասապարտելի է այն աշակերտը, որ սահմանեալ շրջանակէն դուրս ու է հարցում ստիպուի ուղղել դասատուին իր բնատուր հետաքրքրութիւնը յազեցնելու համար: Միւսնոյն վիճակն ունին նաեւ լեզու

